

SANTYKIŲ SU SKANDINAVIJOS VALSTYBĖMIS 1918–1939 M. TYRIMAI LIETUVOJE IR LENKIJOJE (1995–2005 M. PUBLIKACIJŲ ANALIZĖ)

Sandra Grigaravičiūtė

ABSTRACT

The article is devoted to research on relations with the Scandinavian countries in 1918–1939 in Lithuania and Poland. It is based on analysis of publications edited in 1995–2005. Presented hereby research became a topic of our research because of three reasons: 1) to start tradition of analysis of publications in Lithuania which deals with relations between Lithuania and Scandinavian countries; 2) to ascertain, do the similar aspects and problems of the mentioned research in Lithuania and Poland exist; 3) to answer the question, if the dialog between Lithuanian and Polish researchers prevails. Objectives of the report are as follows: 1) to show the dynamic of research on relations with the Scandinavian countries in 1918–1940 in Lithuania in 1995–2005; 2) to present the issues of Polish historians written during the last decade on relations between Poland and the Scandinavian countries; 3) to make (quantitative and qualitative) analysis of issues of Polish and Lithuanian historians and compare the results.

KEY WORDS: relations with the Scandinavian countries, Lithuania in 1918–1939, Poland in 1918–1939, Lithuanian history, Polish history.

ANOTACIJA

Straipsnyje pateikiami istorinių tyrimų duomenys apie Lietuvos ir Lenkijos santykius su Skandinavijos valstybėmis 1918–1939 m. Tyrimo šaltiniai – 1995–2005 m. publikacijos Lietuvoje ir Lenkijoje. Tyrimo tema pasirinkta dėl šių priežasčių: 1) aktualu pradėti šių laikų Lietuvoje paskelbtų publikacijų apie Lietuvos ir Skandinavijos šalių santykius tyrimus; 2) reikia nustatyti, ar tokia problematika pagrįsti tyrimai yra vykdomi Lenkijoje; 3) būtina išsiaiškinti, kokio lygmens lietuvių ir lenkų mokslininkų bendradarbiavimas vyksta atliekant šiuos tyrimus. Tyrimo tikslai: 1) atskleisti minėtų istorinių 1918–1939 m. faktų tyrimų 1995–2005 metais dinamiką; 2) pateikti žinių apie lenkų istorikų publikacijas Lenkijos santykių su Skandinavijos šalimis 1918–1939 m. tema; 3) atlikti aktualių lietuvių ir lenkų istorikų publikacijų lyginamąją analizę (kiekybiniu ir kokybiniu aspektais), palyginti gautus savo tyrimo rezultatus visuminio požiūriu.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: santykiai su Skandinavijos šalimis, Lietuva 1918–1939 m., Lenkija 1918–1939 m., Lietuvos istorija, Lenkijos istorija.

*Dr. Sandra Grigaravičiūtė, Vilnius Pedagogical University
Faculty of History, Centre of Didactics of History
Studentų str. 39, LT-08106 Vilnius, Lithuania
E-mail: sangri@takas.lt*

Įvadas

Aptarti santykių su Skandinavijos valstybėmis 1918–1939 m. tyrimus Lietuvoje ir Lenkijoje pranešimo autorė nusprendė dėl keleto priežasčių. Pirma, lenkų istorikai jau turi susiformavusias bibliografijų minėtais klausimais sudarymo tradicijas (leidiniuose „Zapiski Historyczne“, „Komunikaty Instytutu Bałtyckiego“), o Lietuvoje tokios tradicijos kol kas nėra. Antra, norima išsiaiškinti, ar esama bendrų temų bei problemų tyrimuose, atliekamuose Lietuvoje ir Lenkijoje. Trečia, kiek lenkų ir lietuvių istorikai remiasi vieni kitų darbais. Pranešime bus analizuojami 1995–2005 m. lietuvių ir lenkų darbai, nes ankstesnio laikotarpio Lenkijos istorikų tyrimai buvo aptarti pranešimo autorės disertacijoje, o Lietuvoje nei straipsnių, nei monografijų apie Lietuvos ir Skandinavijos santykius (1918–1940) iki 1995 m. nebuvo išleista. Pranešimu siekiama trijų tikslų: 1) apžvelgti santykių su Skandinavijos valstybėmis 1918–1940 m. tyrimus Lietuvoje ir įvertinti jų tematikos bei

problematikos dinamiką 1995–2005 metais; 2) pristatyti pastarojo dešimtmečio lenkų istorikų darbus, nagrinėjančius Lenkijos ir Skandinavijos santykius 1918–1939 m.; 3) atlikti Lenkijos ir Lietuvos tyrinėtojų darbų kiekybinę bei kokybinę analizę.

1. Santykių su Skandinavijos valstybėmis 1918–1940 m. tyrimai Lietuvoje (1995–2005)

Jau įvade minėjome, kad Lietuvos ir Danijos, Norvegijos bei Švedijos santykių analizei skirtų darbų iki 1995 m. Lietuvoje nebuvo. Jie pradėti tik 1995–1996 m., t. y. istorikams Vaidotui Mažeikai bei pranešimo autorei įstojus pirmajam į Lietuvos istorijos instituto ir VDU jungtinę doktorantūrą, o antrajai – į VU doktorantūrą. Kiek vėliau, po stažuotės Švedijoje, prie jau minėtų tyrinėtojų prisijungė ir humanitarinių mokslų disertaciją VU 1997 m. apgynęs istorikas Saulius Pivoras (Saulius Pivoras... // <http://...>).

Santykių su Skandinavijos valstybėmis 1918–1940 m. tyrimai Lietuvoje buvo publikuoti periodiniuose moksliniuose leidiniuose „Lietuvos istorijos metraštis“ (Grigaravičiūtė 1997; Mažeika 1997; Pivoras 2005), „Lituanistica“ (Mažeika 1998; 1999; Pivoras 1999), „Istorija“ (Grigaravičiūtė 1999; 2002; 2004), „Darbai ir dienos“ (Pivoras 2002), „Kauno istorijos metraštis“ (Pivoras 2002), „Acta Historica Universitatis Klaipedensis“ (Pivoras 2003a), „Parlamento studijos“ (Grigaravičiūtė 2005) ir Vokietijoje – leidinyje „Annaberger Annalen“ (Pivoras 2000). Be jau minėtų, nemaža dalis straipsnių (ypač S. Pivoro) paskelbta ir mokslo populiarinimo leidiniuose „Kultūros barai“ (Pivoras 1998; 2000a; 2001), „Mokslas ir gyvenimas“ (Gaižiūnas 1998; Grigaravičiūtė 2000) bei „Akiračiai“ (Pivoras 2003).

Danijos ir Lietuvos politinių bei ekonominių santykių 1918–1940 m. analizei skirta V. Mažeikos (2002), o Skandinavijos sampratos Lietuvos diplomatijoje 1918–1940 metais raidai ir kaitai – šio straipsnio autorės monografija (Grigaravičiūtė 2002a). Dvišalių santykių (Lietuvos ir Švedijos) analizės fragmentų rasime Janinos Žekaitės (1999), Lauryno Jonušausko (2003) bei Gedimino Vaskelos (2002) monografijose. Dvišalių ir daugiašalių Lietuvos ir Skandinavijos ryšių 1918–1940 m. tyrimai skelbti nacionalinių ir tarptautinių konferencijų pranešimų rinkiniuose: *Åge Meyer Benedictsen ir jo knyga „Lietuva. Bundanti tauta“* (1999), *Ignas Šeinius: prozininkas, dramaturgas, politikas* (2001), *Mokslinė konferencija „Iš Lietuvos diplomatijos istorijos“ (III)* (2000), *Lietuva ir pasaulis: bendradarbiavimas ir konfliktas* (2000), *Vilniaus klausimas Lietuvos Respublikos diplomatijoje (1918–1940)* (2003) ir straipsnių rinkinyje *Lietuvių raštijos istorijos studijos. T. 1. Iš spaudos draudimo istorijos* (2005) (žr.: Åge Meyer Benedictsen... 1999; Ignas Šeinius... 2001; Mokslinė konferencija „Iš Lietuvos diplomatijos...“ 2000; Lietuva ir pasaulis... 2000; Vilniaus klausimas... 2003; Lietuvių raštijos istorijos... 2005).

Daugiausia tyrimų publikuota 1998–2000, 2002–2003, 2005 m. (žr.: 1 lentelę).

Žvelgiant į 1 lentelėje pateiktus duomenis matyti, kad 1995–2005 m. Lietuvos ir Skandinavijos santykiai analizuoti 8 darbuose, Lietuvos ir Švedijos – 15, Lietuvos ir Danijos – 8, Lietuvos ir Norvegijos – 1. Minėtas publikacijas pagal tyrimų tematiką bei problematiką galima būtų suskirstyti į tris grupes: 1) dvišalių santykių (Lietuvos ir Danijos, Lietuvos ir Norvegijos, Lietuvos ir Švedijos); 2) daugiašalių santykių (Lietuvos ir Skandinavijos); 3) fragmentiškus (aptariamą tik tam tikrų laikotarpių Lietuvos santykių su Danija, Norvegija ar Švedija fragmentai). Pirmajai tyrinėtojų grupei priskirtume istorikus Vaidotą Mažeiką (Lietuvos ir Danijos santykiai), Saulių Pivorą (Lietuvos ir Švedijos santykiai), Silvestrą Gaižiūną (Lietuvos ir Danijos literatūriniai ryšiai), antrajai – pranešimo autore (Lietuvos santykiai su Švedija, Danija ir Norvegija), trečiajai – literatūrologę Janiną Žekaitę (Lietuvos ir Skandinavijos valstybių santykiai per Igno Šeinius veiklą), Lauryną Jonu-

šauską (Lietuvos ir Skandinavijos santykių 1939–1940 m. fragmentai), Gediminą Vaskelą (Lietuvos ir Švedijos ekonominiai santykiai 1939–1940 m.). Pagal tai, kuo remiantis daromos išvados, tyrinėtojus galima suskirstyti į dar tris grupes. Pirmoji grupė tyrinėtojų savo išvadas grindžia Lietuvoje esančių šaltinių analize (straipsnio autorė), antroji – Skandinavijoje esančių šaltinių analize (S. Pivoras), o trečioji – ir Lietuvoje, ir Skandinavijos valstybėse esančių šaltinių analize (V. Mažeika, J. Žėkaitė).

1 lentelė. Tyrimai Lietuvoje 1995–2005 metais

Metai	Lietuvos ir Skandinavijos santykiai	Lietuvos ir Švedijos santykiai	Lietuvos ir Danijos santykiai	Lietuvos ir Norvegijos santykiai	Iš viso
1995	-	-	-	-	-
1996	-	-	-	-	-
1997	-	1	1	-	2
1998	-	1	2	-	3
1999	-	3	3	-	6
2000	3	3	-	-	6
2001	1	1	-	-	2
2002	2	3	1	-	6
2003	1	3	-	-	4
2004	-	-	-	1	1
2005	2	-	1	-	3
Iš viso	9	15	8	1	33

Sudaryta autorės. Šaltiniai: aukščiau pateiktos apžvalgos lietuviškosios publikacijos.

Kiekvieno iš išvardytų istorikų ir literatūrologų indėlis į Lietuvos ir Skandinavijos santykių tyrimus yra akivaizdus. Janina Žėkaitė, pristatydama Lietuvos visuomenei gerai žinomo novelisto, diplomato, leidėjo Igno Šeinaus veiklą, įvedė į istoriografinę apyvartą iki tol nežinotus šaltinius, esančius Švedijos valstybės archyve (*Riksarkivet*) [tai leido istorikams palyginti ją su esančia LCVA – *aut. past.*], lietuvių periodinėje spaudoje, Lietuvių literatūros ir tautosakos institute, Mokslų akademijos bibliotekos rankraštyne, Lietuvos valstybės meno archyve, Vilniaus universiteto Rankraščių skyriuje, Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos rankraščių fonduose bei Lituanistikos tyrimo ir studijų centre, Lietuvių rašytojų draugijos archyve Čikagoje. Šaltinių įvairovė leido J. Žėkaitei kalbėti apie I. Šeinaus vaidmenį plėtojant Lietuvos ir Švedijos santykius ir daryti įdomias prielaidas bei logiškas išvadas tiek dėl atstovybės uždarymo motyvų 1927 m., tiek ir dėl I. Šeinaus įtakos formuojant Lietuvos diplomatijos Skandinavijoje veiklos kryptis 1924–1926 metais, kurios nebūtų įmanomos tik peržvelgus LCVA duomenis.

Gediminas Vaskela aptarė skrydžių į Švediją organizavimą 1940 m., laivų pirkimą Norvegijoje, Skandinavijos problemą užsienio prekyboje (Vaskela 2002:195–196, 210, 220–227). Epizodas dvišalių santykių tyrimui svarbus tuo, kad dar kartą parodė, jog K. Kangeris, kalbėdamas apie Švedijos vykdytą „reketą“ Baltijos valstybių atžvilgiu, buvo teisus, tik jis pateikė Latvijos ir Estijos pavyzdžius, o Lietuvos atvejis tik patvirtino tendenciją. Laurynas Jonušauskas, remdamasis jau publikuotais šaltiniais, atskleidė Lietuvos pasiuntinybės Stokholme uždarymo 1940 m. rugpjūčio mėn. aplinkybes (Jonušauskas 2003:75–78).

Visas trečias išvadų punktą V. Mažeikos monografijoje skirtas jo nuopelnams lietuvių istoriografijai išvardyti:

Daniškosios Lietuvos percepcijos atskleidimas ir Danijos istorinių šaltinių įvedimas į istoriografinę apyvertą, mūsų manymu, praplečia bendrąjį žinojimą apie daugelį tarpukario Lietuvos užsienio politikos faktų. Lietuvos diplomatinio pripažinimo svarstymai Skandinavijos sostinėse leidžia įvairiau interpretuoti Hymanso projektų atmetimo reikšmę Lietuvos valstybingumui. Arbitražo sutarties tarp Danijos ir Lietuvos aplinkybės papildo Lietuvos istoriografiją naujais faktais ir apibūdina mažųjų valstybių politinio bendradarbiavimo galimybes. Ekonominio Danijos ir Lietuvos bendradarbiavimo faktai išryškina trečiojo dešimtmečio antrosios pusės Lietuvos tarptautinės ir vidaus padėties suvokimą vienoje Skandinavijos sostinių ir paliudija danų paramą lietuvių tautinėms aspiracijoms. Antrojo pasaulinio karo išvakarių situaciją apibūdinanti medžiaga padeda geriau suvokti Klaipėdos praradimo aplinkybes, leidžia kritišku pašaliečio žvilgsniu įvertinti visą danų žodžiais tariant, emociingą, bet neracionalų tarpukario Lietuvos užsienio politikos vyksmą (Mažeika 2002:268–269).

Saulius Pivoras į lietuvių istoriografiją įtraukė Švedijos Karalystės archyvų medžiagą, Stokholmo miesto archyvo medžiagą, susistemino ir analizavo švedų istoriografiją (nes istorikas gerai moka švedų kalbą – *aut. past.*), atliko išsamią Švedijos įvairių politinių pakraipų spaudos analizę. Jis atskleidė švediškąją Lietuvos percepciją, požiūrį į Lietuvai svarbių Vilniaus ir Klaipėdos klausimų sprendimą, pakoregavo Lietuvos *de facto* Švedijoje pripažinimo datą (buvo 1918 m. gruodžio 12 d., dabar 1918 m. gruodžio 3 d. – *aut. past.*), palygino I. Šeiniaus ir J. Savickio požiūrį į Lietuvos politiką Skandinavijoje (Pivoras 1999:40).

Straipsnio autorei vertinti savo indėlį į Lietuvos ir Skandinavijos santykių tyrinėjimus būtų neteiška, todėl remdamiesi S. Pivoro nuomone galėtume teigti, kad „faktų apie lietuvių ir skandinavų kontaktus, surandamų Lietuvoje, rinkimo prasme šios autorės, matyt, jau tikrai niekas neaplenks“ (Pivoras 2003b:77).

2. Lenkijos santykių su Skandinavijos valstybėmis 1918–1939 m. pastarojo dešimtmečio tyrimai

Lenkijos santykių 1918–1939 m. su Danija, Švedija ir Norvegija tyrimai kaimyninėje šalyje pradėti gerokai anksčiau nei Lietuvoje – XX a. 8-ajame dešimtmetyje. Nors bandymų aptarti Lenkijos ir Švedijos santykius būta ir anksčiau – 1932 (Dyboski 1932) ir 1935 (Konopczyński 1935) metais. Intensyvesni darbai pradėti įsteigus dienes skandinavistikos magistro studijas Krokuvos (1973), Poznanės (1974), Gdansko (1975) universitetuose (Polska Szwecja... 2000:8). Daugiašalių Lenkijos ir Skandinavijos santykių apžvalgą ir analizę 8-ajame dešimtmetyje atliko Z. Ciesielski (1972), Tadeusz Cieślak (1973; 1977), Kazimierza Ślaski (1977), 8–10-ajame dešimtmečiais – Jan Szymański (1978a; 1985; 1988; 1991; 1993). Lenkijos ir Danijos santykiams ypatingą dėmesį 8-ojo dešimtmečio pabaigoje – 9-ojo dešimtmečio pradžioje skyrė Boleslaw Hajduk (1979; 1980; 1981; 1982), W. Czapliński (1976), Stanisława Kościelecka (1983), 10-ajame dešimtmetyje – Edward Olszewski (1993). Lenkijos ir Švedijos ekonominius ryšius nagrinėjo Z. Landau (1958) ir J. Szymański (1978), Lenkijos ir Norvegijos – Andrzej Matla (1983; 1986–1987; 1988–1991; 1992) ir J. Szymański (1985; 1987). Iš pateiktų pavyzdžių matyti, kad didžioji dauguma Lenkijos istorikų tyrinėjo Lenkijos ir Danijos, Lenkijos ir Švedijos bei daugiašalius Lenkijos ir Skandinavijos ryšius, mažiausiai publikacijų paskelbta apie Lenkijos ir Norvegijos santykius.

Dabar pažvelkime, kokia situacija susiklostė 1995–2005 metais. Lenkijoje santykių su Skandinavijos valstybėmis 1918–1939 m. tyrimai buvo publikuoti periodiniuose moksliniuose leidiniuose „Zapiski Historyczne“ (Denkiewicz-Szczepaniak 2005; Szymański 2002; 2004; 2005a), „Historia“

(Jarowski 2001), „Rocznik Gdański“ (Jarowski 1998; Szymański 1996), „Acta Sueco-Polonika“ (Hendrykowski 1995; Teodorowicz-Hellman 1995).

Lenkijos ir Skandinavijos politinių, ekonominių bei kultūrinių santykių 1919–1939 m. analizei skirta Paweł Jarowski (2001) monografija (išleista daktaro disertacijos pagrindu¹ – *aut. past.*), Lenkijos ir Norvegijos ekonominių ryšių – Jano Szymański (2005) monografija, kultūrinių – Janinos Januszewskos-Skreiberg (2001) monografija. 1995–1996 m. išleisti du proginiai leidiniai: vienas iš jų – straipsnių rinkinys, skirtas Lenkijos ir Skandinavijos santykių analizei (Lenkų-Skandinavų instituto 10-mečiui) (*Z dziejów Polski...* 1995), kitas – Lenkijos ir Švedijos draugijos 70-mečiui (*Towarzystwo Polsko-Szwedzkie...* 1996). 1997 m. Liubline išleista knyga apie lenkus Skandinavijoje (lenkų ir anglų kalbomis) (*Polacy w Skandynawii...* 1997; *Poles in Scandinavia...* 1997) (redaktorius Edward Olszewski). Tuo pat metu išleista analogiško turinio knyga „Švedijos lietuviai. Likimai ir darbai“ (1997). Lenkijos ir Skandinavijos santykių apžvalga pateikta ir daugiatomiame leidinyje „Historia dyplomacji polskiej“ (IV tomas) (1995). Daugiapjūvei dvišalių Lenkijos ir Švedijos santykių analizei skirtas straipsnių rinkinys „Polska–Szwecja 1919–1999“ (2000) bei J. Szymański straipsnis rinkinyje „Czas XX wieku – nie tylko w polskiej perspektywie“ (2000).

Daugiausia tyrimų publikuota 1995–1996, 2000–2001, 2005 (žr.: 2 lentelę).

2 lentelė. Tyrimai Lenkijoje 1995–2005 metais

Metai	Lenkijos ir Skandinavijos santykiai	Lenkijos ir Švedijos santykiai	Lenkijos ir Danijos santykiai	Lenkijos ir Norvegijos santykiai	Iš viso
1995	2	2	-	1	5
1996	-	1	-	1	2
1997	1	-	-	-	1
1998	-	-	-	1	1
1999	-	-	-	-	-
2000	1	4	-	-	5
2001	1	-	-	1	2
2002	-	-	--	1	1
2003	-	-	-	-	-
2004	-	1	-	-	1
2005	-	-	-	3	3
Iš viso	5	8	0	8	21

Sudaryta autorės. Šaltiniai: aukščiau pateiktos apžvalgos lenkiškosios publikacijos.

Iš 2 lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad 1995–2005 m. Lenkijos ir Skandinavijos santykiai analizuoti 5 darbuose, Lenkijos ir Švedijos – 8, Lenkijos ir Norvegijos – 8, o dvišaliams Lenkijos ir Danijos santykiams dėmesio neskirta. Logiška būtų paklausti, kodėl? Atsakymas glūdi jau prieš tai pateiktoje XX a. 8–10-ojo dešimtmečių tyrimų apžvalgoje. Tuo metu istorikų akiratyje dominavo Lenkijos ir Danijos bei Lenkijos ir Švedijos ryšių analizė, Lenkijos ir Norvegijos santykių tyrimus paliekant nuošalyje (nors tyrimų būta). 1995–2005 m. būtent pastarųjų santykiams nagrinėti buvo skirti įvairių istorikų straipsniai ir monografijos (Januszewska-Skreiberg 2001; Szymański 1995; 1996; 2002; 2005; 2005a; Denkwicz-Szczepaniak 2005; Jarowski 1998).

¹ Skandynawia w polskiej opinii publicznej 1919-1939 // <http://bazy.opi.org.pl/raporty/opisy/synaba/92000/sn92615.htm> ; Prisijungimo laikas: 2006 04 21.

Dvišaliams santykiams daugiausia dėmesio skyrė: Jan Szymański (Lenkijos ir Norvegijos, Lenkijos ir Švedijos), Janina Januszewska-Skreiberg, Emilia Denkiewicz-Szczepaniak, Ewa Piotrowska, Bolesław Hajduk, daugiašaliams – Paweł Jarowski (Lenkijos ir Skandinavijos).

Kiekvieno iš išvardytų lenkų istorikų indėlis į Lenkijos ir Skandinavijos santykių tyrimus yra akivaizdus. Paweło Jarowskio nuopelnai įvardyti trumpoje darbo charakteristikoje, publikuotoje internete:

Stosunki polsko-skandynawskie w okresie międzywojennym nie stanowiły datychezas przedmiotu szczegółowych i wielostronnych badań, stąd wiedza o kontaktach bilateralnych Polski ze Szwecją, Danią i Norwegią, nie jest ani zbyt głęboka, ani usystematyzowana. Zrealizowana praca stanowi pierwszą próbę syntetycznego spojrzenia na całość polsko-skandynawskich stosunków w ich aspekcie politycznym, gospodarczym i kulturalnym, potraktowanych przez pryzmat polskiego piśmiennictwa międzywojennego i zachowanych materiałów archiwalnych. Kwerenda objęła 40 tytułów prasowych oraz 24 zespoły archiwalne. Maksymalne wykorzystanie dostępnych źródeł pozwoliło na pełną prezentację opinii różnych środowisk o państwach skandynawskich, o stanie stosunków politycznych, gospodarczych i kulturalnych w latach 1919-1939 oraz perspektywie rozwoju relacji Polski z regionem Europy Północnej².

Jan Szymański atliko detalią Lenkijos ir Norvegijos ekonominių santykių 1919–1939 m. analizę. Jį pagrįstai galėtume laikyti lyderiu tarp kitų Lenkijos istorikų, nagrinėjančių santykius su Skandinavija 1919–1939 m., ne tik dvišalių santykių tyrinėjimo prasme. Jis, nagrinėdamas dvišalius ekonominius santykius, žvelgia į juos platesniame – Šiaurės Europos – kontekste. Tyrinėtojas į istoriografinę apyvartą įvedė Norvegijos ir Danijos valstybės archyvo šaltinius, yra puikiai susipažinęs su Lenkijos archyvais.

Emilijos Denkiewicz-Szczepaniak indėlis į Lenkijos ir Skandinavijos santykių 1918–1939 m. tyrimus pirmiausia yra tas, kad ji surinko ir susistemino Lenkijos istorikų XX a. 8–10-ajame dešimtmėčiais atliktus Lenkijos bei Norvegijos santykių tyrimus. Antra, ji pirmoji pažvelgė į Lenkijos ir Norvegijos santykius per norvegų požiūrio prizmę. Trečia, ji tikrai nuodugniai išstudijavo ir panaudojo kitų lenkų istorikų darbus. Ketvirta, į istoriografinę apyvartą įtraukė Samuelio Eydes archyvo ir Oslo liaudies bibliotekos rankraščių skyriaus medžiagą (Denkiewicz-Szczepaniak 2005:51–52).

Bolesław Hajduk nagrinėjo skandinavų vaidmenį Gdansko gyvenime ir į istoriografinę apyvartą įtraukė Danijos karališkojo archyvo bei Aarhuso verslo archyvo medžiagą.

3. Santykių su Skandinavijos valstybėmis 1918–1939 m. tyrimų Lietuvoje ir Lenkijoje lyginamoji analizė

Apžvelgus 1995–2005 m. santykių su Skandinavijos valstybėmis tyrimus matyti, kad tiek Lietuvoje, tiek ir Lenkijoje 2000 bei 2005 m. publikacijų skaičius išaugo, skiriasi tik atoslūgių laikotarpis: Lietuvoje tai 2001 ir 2004 metai, o Lenkijoje – 1997, 1999, 2003. Pastarojoje ši dešimtmetį dominavo santykių su Švedija ir Norvegija bei su visomis trimis Skandinavijos šalimis tyrimai. Atskirų publikacijų santykiams su Danija neskirta. Tuo tarpu Lietuvoje situacija šiek tiek kitokia. Dominuoja Lietuvos ir Švedijos bei Lietuvos ir Danijos tyrimai. Kiek mažiau dėmesio skiriama daugiašaliams Lietuvos ir Skandinavijos santykiams. Lietuvos ir Norvegijos ryšiams yra skirta tik viena pranešimo autorės publikacija.

² Skandynawia w polskiej opinii publicznej 1919-1939 // <http://bazy.opi.org.pl/raporty/opisy/synaba/92000/sn92615.htm> ; Prisiųjungimo laikas: 2006 04 21.

Lenkijos istorikai, ypač tyrinėjantys dvišalius ryšius, labiausiai susidomėję ekonominių santykių analize ir paraleliai aptaria politinius santykius. Konkrečių diplomatų ar politikų veiklai dėmesio skyrė Lenkijoje J. Szymański, o Lietuvoje – S. Pivoras, J. Žekaitė bei šio straipsnio autorė.

Tiek lietuviai, tiek ir lenkai šios srities tyrinėtojai pabrėžia, kad labai stinga darbų, kuriuose būtų susisteminti politiniai, ekonominiai ir kultūriniai santykiai su Skandinavijos valstybėmis. Taip pat priekaištaujama, kad žvelgiant tik į dvišalius valstybių santykius nematoma visumos.

Dauguma lenkų istorikų, analizuodami Lenkijos santykius su Skandināvija, rėmėsi ne tik Lenkijos, bet ir Švedijos, Norvegijos bei Danijos archyvais, bibliotekų rankraštytų medžiaga. Išskirtinį dėmesį informacijai lenkų spaudoje skyrė P. Jarowski. Lietuvoje Danijos ir Švedijos archyvų medžiaga naudojosi V. Mažeika, S. Pivoras bei J. Žekaitė. Skirtingai nei lenkai, lietuvių istorikai ne tik aptarė, bet ir rėmėsi lenkų istorikų darbais.

Išvados

1. Apžvelgus 1918–1940 m. santykių su Skandinavijos valstybėmis tyrimus Lietuvoje matyti, jog jie startavo tik 1997 metais. 1997–1999 m. daugiausia nagrinėti dvišaliai Lietuvos ir Danijos bei Lietuvos ir Švedijos, o 2000–2005 m. – Lietuvos ir Skandinavijos bei Lietuvos ir Švedijos santykiai. Daugiausia tyrimų publikuota 1999–2000 ir 2002 metais.
2. 1919–1939 m. Lenkijos santykių su Skandināvija pastarojo dešimtmečio tyrinėjimų apžvalga rodo, kad intensyviai imtasi tyrinėti Lenkijos ir Norvegijos ekonominius bei politinius ryšius bei daugiau dėmesio skirti jau esamos istoriografijos analizei ir sintezei. Daugiausia publikacijų pasirodė 1995 ir 2000 metais.
3. Atlikus kiekybinę ir kokybinę tyrinėtojų darbų analizę aiškėja, kad Lenkijoje daugiausia dėmesio aptariamuoju laikotarpiu buvo skirta Lenkijos ir Norvegijos, o Lietuvoje – Lietuvos ir Švedijos ekonominių ir politinių santykių analizei. Tiek Lietuvoje, tiek ir Lenkijoje iki 1999 m. nebuvo darbų, kuriuose būtų susisteminti santykiai su Skandinavijos valstybėmis politinėje, ekonominėje ir kultūros srityse ir į juos pažvelgta kaip į visumą. Lenkų istorikai, skirtingai nei lietuviai, atlikdami tyrimus, nesinaudojo ir neaptarė Lietuvos istorikų tyrinėjimų.

Literatūra

- Åge Meyer Benedictsen ir jo knyga „Lietuva. Bundanti tauta“. Konferencijos pranešimų tezės. Vilnius, 1999.
- CIEŚLAKI, Z. *Zbliżenia skandynawsko-polskie. Szkice o kontaktach kulturalnych w XIX i XX wieku*. Gdańsk, 1972.
- CIEŚLAK, T. *Polska-Skandynawia w XIX i XX wieku*. Warszawa, 1973.
- CIEŚLAK, T. *Stosunki polsko-skandynawskie w latach 1918-1939*. In *Przyjaźnie i antagonizmy. Stosunki Polski z państwami sąsiednimi w latach 1918-1939*. Red. J. Żarnowski. Wrocław, 1977.
- CZAPLIŃSKI, W. *Polska a Dania XVI-XX w. Studia*. Warszawa, 1976.
- DENKIEWICZ-SZCZEPANIAK, E. *Stosunki polityczne i gospodarze Polski z Norwegią w latach 1918-1926*. In *Zapiski Historyczne*, 2005, t. 70, z. 2-3, s. 51-77.
- DYBOSKI, R. *Szwecja i Polska*. Kraków, 1932.
- GAIŽIŪNAS, S. Iš XX a. lietuvių ir danų literatūrinių ryšių istorijos. *Mokslas ir gyvenimas*, 1998, Nr. 5–6, p. 16–18.
- GRIGARAVIČIŪTĖ, S. Lietuvos ir Švedijos derybos dėl degtųjų monopolio ir paskolos 1924–1930. In *Lietuvos istorijos metraštis. 1995 metai*. Vilnius: LII, 1997, p. 114–130.
- GRIGARAVIČIŪTĖ, S. 1918 m.: sausio 3 ir vasario 16 Lietuvos istorijoje. In *Istorija*, 1999, t. 38, p. 54–58.
- GRIGARAVIČIŪTĖ, S. Lietuvos ir Švedijos dvišalių santykių XX a. apžvalga. *Mokslas ir gyvenimas*, 2000, Nr. 8, p. 20–21.
- GRIGARAVIČIŪTĖ, S. Lietuvos diplomatija Skandināvijoje sprendžiant Vilniaus problemą XX amžiaus 4-ame dešimtmetyje. In *Istorija*, 2002, t. 51, p. 38–43.
- GRIGARAVIČIŪTĖ, S. *Skandināvija Lietuvos diplomatijoje 1918–1940 metais*. Vilnius: Saulabrolis, 2002a.
- GRIGARAVIČIŪTĖ, S. Lietuvos garbės konsulatai Norvegijoje 1926–1940 metais. *Istorija*, 2004, t. 61, p. 24–37.
- GRIGARAVIČIŪTĖ, S. Atstovavimo Lietuvai Skandināvijos šalyse problemų svarstymai Lietuvos Respublikos seime 1920–1927 metais. *Parlamento studijos*. Mokslo darbai, 2005, Nr. 3, p. 33–51.

- HAJDUK, B. Polsko-duńskie kontakty portowe i żeglugowe w latach 1919-1939. In *Komunikaty Instytutu Bałtyckiego*, 1979, z. 30.
- HAJDUK, B. Kontakty polsko-duńskie w dziedzinie przemysłu okrętowego i rybołówstwa w latach 1919-1939. In *Komunikaty Instytutu Bałtyckiego*, 1980, z. 31/31.
- HAJDUK, B. Z problematyki porozumień handlowych pomiędzy Polską i Danią w latach 1934-1939. In *Komunikaty Instytutu Bałtyckiego*, 1981, z. 33.
- HAJDUK, B. Stosunki handlowe Polski z Danią w latach 1919-1939. In *Komunikaty Instytutu Bałtyckiego*, 1982, z. 34.
- HENDRYKOWSKI, M. Swedish film on the Screens of Polish Cinemas before 1939. In *Acta Sueco-Polonica*, 1995, Nr. 4. *Historia dyplomacji polskiej*. T. IV. (1918-1939). Red. P. Lossowski. Warszawa, 1995.
- Ignas Šeinius: prozininkas, dramaturgas, politikas*. Mokslinės konferencijos, vykusios 1999 m. kovo 25 dieną, medžiaga. Vilnius: LLTI, 2001.
- JANUSZEWSKA-SKREIBERG, J. *Od Ibsena do Twardowskiego. Norwesko-polskie pejzaże kulturalne*. Warszawa: Interlibro, 2001.
- JAROWSKI, P. Prasa norweska wobec niektórych problemów odradzającej się Polski 1920-1921. *Rocznik Gdanski*, 1998, vol. LVIII, z. 2.
- JAROWSKI, P. Polska niepodległa wobec Skandynawii 1918-1939. *Historia*, no. CXLIX. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2001.
- JONUŠAUSKAS, L. *Likimo vedami. Lietuvos diplomatinės tarnybos egzilyje veikla 1940–1991*. Vilnius: LGRTC, 2003.
- KONOPCZYŃSKI, W. *Polska a Szwecja*. Toruń, 1935.
- KOŚCIELECKA, S. *Dzieje Polonii w Danii w latach 1892-1940*. Szczecin, 1983.
- LANDAU, Z. Działalność koncernu Kreugera w Polsce. *Przegląd Historyczny*, 1958, t. XLIX, z. 1.
- Lietuva ir pasaulis: bendradarbiavimas ir konfliktas*. Tarptautinė konferencija. Vilnius, 1999 m. spalio 14–16 d. Vilnius: Vaga, 2000.
- Lietuvių raštijos istorijos studijos. T. 1. Iš spaudos draudimo istorijos*. Vilnius: VPU leidykla, 2005.
- MATLA, A. Zarys polsko-norweskich kontaktów gospodarczych w latach 1919-1921. In *Komunikaty Instytutu Bałtyckiego*, 1983, z. 35.
- MATLA, A. Polsko-norweskie kontakty żeglugowe w latach 1919-1926. In *Komunikaty Instytutu Bałtyckiego*, 1986/87, r. 23/24, z. 38/39, s. 39-70.
- MATLA, A. Organizacja zbytu norweskich śledzi na rynku polskim w latach 1919-1939. In *Komunikaty Instytutu Bałtyckiego*, 1988/1991, r. 25/28, z. 40, s. 99-135.
- MATLA, A. Działalność norweskiego koncernu Bergenske w portach polskiego obszaru celnego w latach 1919-1939. In *Komunikaty Instytutu Bałtyckiego*, 1992, z. 41.
- MAŽEIKA, V. Alandų salyno klausimas; jo sprendimų principo taikymo Vilniaus klausimui galimybės. In *Lietuvos istorijos metraštis. 1996 metai*. Vilnius: LII, 1997, p. 160–181.
- MAŽEIKA, V. Danija ir Lietuvos pripažinimas *de jure*. *Lituanistica*, 1998, Nr. 1(33), p. 30–39.
- MAŽEIKA, V. Danijos ir Lietuvos 1940 m. liepos 18 d. prekybos sutartis. *Lituanistica* 1999, Nr. 2(38), p. 3–21.
- MAŽEIKA, V. *Danijos santykiai su Lietuva 1918–1940 m.* Vilnius: LII leidykla, 2002.
- Mokslinė konferencija „Iš Lietuvos diplomatijos istorijos“ (III)*. Skirta B. K. Balučio 120-osioms gimimo metinėms. Pranešimai. Kaunas, 2000.
- OLSZEWSKI, E. *Emigracja polska w Danii 1893-1993*. Warszawa, 1993.
- PIVORAS, S. 1926 m. perversmas Lietuvoje Švedijos diplomatijos ir visuomenės akimis. *Kultūros barai*, 1998, Nr. 5, p. 73–75.
- PIVORAS, S. Švedija ir Lietuvos pripažinimas *de jure*. In *Lituanistica*, 1999, Nr. 4(40), p. 32–49.
- PIVORAS, S. Die Haltung Schwedens zur Angliederung des Memelgebietes an Litauen, 1923-1924. In *Annaberger Annalen*, 2000, vol. 8, S. 30-39 [interaktyvus, žiūrėta 2006-04-23]. Prieiga per internetą: <http://jahrbuch.annaberg.de/pivoras.html>
- PIVORAS, S. Lietuvos–Lenkijos konfliktas dėl Vilniaus ir Švedija (1920–1924 m.). *Kultūros barai*, 2000a, Nr. 6, p. 57–61.
- PIVORAS, S. Klaipėdos pripažinimas Lietuvai ir Švedija (1923–1924 m.). *Kultūros barai*, 2001, Nr. 3, p. 73–77.
- PIVORAS, S. „Laikonoji sostinė“ – laikinas valstybingumas? Lietuvos valstybingumo pavojai švedų akimis XX a. pradžioje. In *Kauno istorijos metraštis*. Kaunas, 2002, t. 3, p. 119–125.
- PIVORAS, S. Tarpkultūrinis (ne)susikalbėjimas. Igno Šeinius pasiuntinybė Švedijoje 1916–1919. In *Darbai ir dienos*, 2002a, Nr. 8/9, p. 17–25.
- PIVORAS, S. Etnonacionalistas iš anapus Baltijos. Karlas Lindhagenas. In *Akiračiai*, 2003, Nr. 1, p. 12–14.
- PIVORAS, S. Klaipėdos klausimas ir Švedijos diplomatija (1923–1926 m.). *Klaipėdos kraštas 1920–1924 m. archyvinioose dokumentuose*. *Acta Historica Universitatis Klaipedensis*, t. IX. Klaipėda: Klaipėdos universitetas, 2003a, p. 72–78. [interaktyvus, žiūrėta 2006-06-03]. Prieiga per internetą: <http://saulius.pivoras.googlepages.com/SvedaiapieKlaipeda.html>
- PIVORAS, S. Skandinavija Lietuvos užsienio politikoje. In *Lietuvos istorijos studijos*, 2003b, Nr. 11, p. 77.

- PIVORAS, S. „Nuomonė yra galia“: Švedijos visuomenės požiūris į Lietuvą Tautybių teisių kontekste 1915–1919 m. In *Lietuvos istorijos metraštis. 2004 metai. 2*. Vilnius: LII, 2005, p. 79–92.
- Polacy w Skandynawii*. Pod red. Edwarda Olszewskiego. Lublin: Panta, 1997.
- Poles in Scandinavia*. Red. Edward Olszewski. Lublin: Panta, 1997.
- Polska-Szwecja 1919-1999*. Pod red. Jana Szymańskiego. Gdańsk: Wydawnictwo uniwersytetu Gdańskiego, 2000.
- Saulius Pivoras [interaktyvus, žiūrėta 2006-06-02]. Prieiga per internetą: http://www.vdu.lt/staff/TTPMI/Pivoras_lt.html.
- Skandynawia w polskiej opinii publicznej 1919-1939 [interaktyvus, žiūrėta 2006-04-21]. Prieiga per internetą: <http://bazy.opi.org.pl/raporty/opisy/synaba/92000/sn92615.htm>.
- SZYMAŃSKI, J. *Stosunki gospodarcze Polski ze Szwecją w latach 1919-1939*. Gdańsk, 1978.
- SZYMAŃSKI, J. Z genezy stosunków Polski ze Szwecją w latach 1919-1925. In *Zeszyty Naukowe Wydziału Humanistycznego UG. Studia Scandinavica*, 1978a, no. 1.
- SZYMAŃSKI, J. Z problematyki polsko-norweskich stosunków ekonomicznych w latach 1919-1927. In *Zapiski Historyczne*, 1985, t. 50, s. 39–54.
- SZYMAŃSKI, J. Kapitał norweski wobec gospodarki Polski międzywojennej (1919-1939). In *Zapiski Historyczne*, 1987, t. 52, s. 65–85.
- SZYMAŃSKI, J. *Polsko-skandynawska współpraca w zakresie żeglugi w dwudziestoleciu między-wojennym (1919-1939)*. Gdańsk, 1988.
- SZYMAŃSKI, J. Wybrany aspekty kwestii rozbrojenia w stosunkach polsko-skandynawskich w okresie międzywojennym. In *Acta Universitatis Lodzianensis*, 1991, Folia Historica 42.
- Szymański, J. Problemy polityki Polski wobec Skandynawii w okresie międzywojennym (1919-1939). In *Zapiski Historyczne*, 1993, vol. LVIII, z. 1.
- SZYMAŃSKI, J. Major Problems in Polish-Norwegian Trade Relations, 1919-1939. In *Fra Polens og Nordens Historie*. Kopenhagen, 1995.
- SZYMAŃSKI, J. Głowne problemy rozmów gospodarczych Polski z Norwegią w latach 1919-1930. In *Rocznik Gdański*, 1996, t. 56, z. 1, s. 17–27.
- SZYMAŃSKI, J. Szwecja we wspomnieniach posła Alfreda Wysockiego (1873-1961). In *Czas XX wieku – nie tylko w polskiej perspektywie*. Pod red. R. Wapińskiego. Ostaszewo Gdańskie, 2000, s. 196–206.
- SZYMAŃSKI, J. Polska-Norwegia w roku 1919. In *Zapiski Historyczne*, 2002, t. 67, z. 1, s. 71–87.
- SZYMAŃSKI, J. Polsko-szwedzki traktat konsyliacyjno-arbitrażowy z 1925 r. Geneza i znaczenie. In *Zapiski Historyczne*, 2004, t. 69, z. 1, s. 95–110.
- SZYMAŃSKI, J. *Stosunki gospodarcze Polski z Norwegią*. Gdańsk: Wydawnictwo uniwersytetu Gdańskiego, 2005.
- SZYMAŃSKI, J. Wizyta ministra Eugeniusza Kwiatkowskiego w Norwegii 17-19 VII 1930 roku. In *Zapiski Historyczne*, 2005a, t. 70, z. 2–3, s. 79–93.
- ŚLASKI, K. *Tysiąclecie polsko-skandynawskich stosunków kulturalnych*. Wrocław, 1977.
- Švedijos lietuviai. Likimai ir darbai*. Red. R. Norkus. Kaunas: Santara, Baltijos kultūros fondas, 1997.
- TEODOROWICZ-HELLMAN, E. Svensk barnlitteratur i polsk översättning. In *Acta Sueco Polonica*, 1995, no. 4.
- Towarzystwo Polsko-Szwedzkie. Siedemdziesiąt lat działalności 1926-1996*. Warszawa, 1996.
- VASKELA, G. *Lietuva 1939–1940 metais. Kursas i valstybės reguliuojamą ekonomiką*. Vilnius: LII, 2002.
- Vilniaus klausimas Lietuvos Respublikos diplomatijoje (1918–1940)*. IV mokslinės konferencijos pranešimai. Kaunas, 2003.
- Z dziejów Polski i Skandynawii. Rozprawy i studia na X-lecie Instytutu Polsko-Skandynawskiego*. Kopenhaga: Inst. Pol. Skandynaviaeque Hafnia, 1995.
- ŽĖKAITĖ, J. *Ignas Šeinius*. Vilnius: LLTI, 1999.

RESEARCH ON RELATIONS WITH THE SCANDINAVIAN COUNTRIES IN 1918-1939 IN LITHUANIA AND POLAND (ANALYSIS OF PUBLICATIONS EDITED IN 1995-2005)

Sandra Grigaravičiūtė

Vilnius Pedagogical University, Lithuania

Summary

Research on relations with the Scandinavian countries in 1918-1939 in Lithuania and Poland became a topic of our research because of three reasons: 1) to start tradition of analysis of publications in Lithuania which deals with relations between Lithuania and Scandinavian countries; 2) to

ascertain, do the similar aspects and problems of the mentioned research in Lithuania and Poland exist; 3) to answer the question, if the dialog between Lithuanian and Polish researchers prevails.

The author of this report analyzes publications of Lithuanian and Polish historians edited in 1995-2005.

Objectives of our report are as follows: 1) to show the dynamic of research on relations with the Scandinavian countries in 1918-1940 in Lithuania in 1995-2005; 2) to present the issues of Polish historians written during the last decade on relations between Poland and the Scandinavian countries; 3) to make (quantitative and qualitative) analysis of issues of Polish and Lithuanian historians and compare the results.

Treatises on relations with the Scandinavian countries in 1918-1940 in Lithuania were published in „Lietuvos istorijos metraštis“, „Lituanistica“, „Istorija“, „Darbai ir dienos“, „Parlamento studijos“; research on bilateral and multilateral relations was presented in monographs and conference proceedings (most of them were edited in 1999-2000, 2002, 2005). More attention to the bilateral relations (between Lithuania and Sweden, Lithuania and Denmark, Lithuania and Norway) was paid by Vaidotas Mažeika, Saulius Pivoras and Silvestras Gaižiūnas, to the multilateral – by author of this report. Fragments of relations between Lithuania and the Scandinavian countries in 1918-1940, were discussed in issues written by Janina Žėkaitė, Laurynas Jonušauskas, Gediminas Vaskela and others.

Issues of Polish historians written during the last decade on relations between Poland and the Scandinavian countries in 1918-1939 were published in „Historia“, „Zapiski Historyczne“, „Rocznik Gdański“ and in monographs and conference proceedings also. Most of publications were edited in 1995-1996, 2000-2001, 2004-2005. Bilateral relations became topic of research historians as follows: Jan Szymański, Janina Januszewska-Skreiber, Ewa Piotrowska, Bolesław Hajduk. Paweł Jarowski paid more attention to the multilateral relations (between Poland and the Scandinavian countries).

After comparison of results of quantitative and qualitative analysis of issues written by Polish and Lithuanian historians we can state, that during the same period (1995-2005) in Lithuania were paid more attention to the bilateral relations between Lithuania and Sweden, in Poland – to the relations between Poland and Norway. Until the 1999, in Lithuania as well as in Poland, political, economic and cultural relations with the Scandinavian countries in 1918-1939 were not systematized. Finally, we can conclude, that dialog between Lithuanian and Polish researchers do not prevails. Polish historians by analyzing relations between Poland and the Scandinavian countries in 1918-1939 do not mention issues of Lithuanian colleagues.

Gauta 2006 m. lapkričio mėn.